Zur Vita der hl. Theodora von Thessalonike.¹⁾

Den Sammelcodex der Moskauer Synodalbibliothek früher Nr. 159, jetzt (nach einer Notiz von Arsenij) 390 hatte schon im Jahre 1896 Vasiljevskij ausführlich besprochen und daraus auch reichliche Auszüge der vita Theodoraе gegeben; s. Kurtz, Byz. Z. II (1893) S. 312—313. Jetzt liegt vor uns das ganze wertvolle Leben nach demselben Codex herausgegeben; leider ist aber der Text desselben ohne den nötigen kritischen Kommentar gedruckt²⁾, sodaß man in korrupten Stellen nicht wissen kann, was der Hs selbst und was dem Herausgeber zu verdanken ist. Ich begnüge mich also mit folgenden wenigen Emendationen.

P. 3, cap. 4: Οὐχ οὕτω γὰρ καλὰ μὴ πρὸς πυρὸς ἑξαψιν ἐπιτηδεῖα διὰ ξηρότητα ὥς ἢ τῶν ὑπὸ χεῖρα διάθεσις ἐτοιμοτάτῃ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ κρατοῦντος, ἀρετῆς ἢ κακίας, καὶ μάλιστα εἰ τύχοιεν νηπιάζοντες, διὰ τὸ θᾶττον ὥς ἀδρανοῦς αὐτῶν τοῦ νοὸς πρὸς τὴν οἰανοῦν ἔξιν τοῦ προεστῶτος καὶ συλλαλοῦντος μεθαρμοζομένου καὶ μεταπίπτοντος.

Vielleicht hat sich der Verfasser selbst so ausgedrückt, vielleicht aber auch der Schreiber geirrt, indem er die Inf. μεθαρμόζεσθαι und μεταπίπτειν den vorhergehenden Part. προεστῶτος und συλλαλοῦντος assimilierte: διὰ τὸ θᾶττον ὥς ἀδρανοῦς (sc. ὄντος) αὐτῶν τοῦ νοὸς πρὸς τὴν οἰανοῦν ἔξιν τοῦ προεστῶτος καὶ συλλαλοῦντος μεθαρμόζεσθαι (sc. τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ μάλιστα εἰ τύχοιεν οὗτοι νηπιάζοντες) καὶ μεταπίπτειν. Übrigens ist das Komma nach κρατοῦντος zu tilgen, denn ἀρετῆς ἢ κακίας hängt von ὑποδοχὴν ab, τοῦ κρατοῦντος aber ist Gen. poss. zu ἀρετῆς ἢ κακίας, = πρὸς ὑποδοχὴν ἀρετῆς ἢ κακίας τοῦ κρατοῦντος.

Ibid., c. 5: Ὁ δὲ πατήρ καὶ ταύτην τὴν μέριμναν οὐκέτι φέρειν δυνάμενος, ὥς καὶ τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ πᾶσιν ἀποταξάμενος, ἐπι-

1) Bischof Arsenij, Leben der hl. Theodora von Thessalonike. Griechischer Text (pag. 1—36) mit russischer Übersetzung (p. 37—79). 1899.

2) Die Bibelstellen sind mitten im Texte der Übersetzung angezeigt.

λεξάμενος τινα τὸν ἐκ γένους, περιφανῆ καὶ γνώριμον ἐπὶ σωφροσύνῃ καὶ περιβόητον ἐν λόγοις, ἐκείνῳ κατεγγυᾷ ἐκεκρίκει τὴν παῖδα.

Statt τὸν ist τῶν zu schreiben: ἐπιλεξάμενος τινα τῶν ἐκ γένους etc.; in einer *Ἀκολουθία* der Hl., welche samt Leben (wahrscheinlich nach der sogenannten *Καλοκαιρινή*) 1853 in Thessaloniki gedruckt ist, lese ich *σελ. 33—34*: „ὁ πατήρ της — ἡρραβώνισε τὴν — Θεοδώραν, καίτοι ἀνήλικον, μετὰ τινος νέου τῶν πλουσιωτέρων καὶ εὐγενικωτέρων τῆς νήσου ἐκείνης (*Ἄγινα*) etc.

P. 4, c. 6: *μαχαίρᾳ τεθνατωμένους, θάμα ἐλεινὸν τῷ γένει καὶ τῇ πατρίδι πάσῃ προκείμενος, ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖς πᾶσιν ὑπῆρχεν αἰδέσιμος. Μὴ φέρων etc.*

Schr. *ἐπειδὴ [δὲ]* καὶ etc.

P. 8, c. 13: *Οὕτως τὴν εἰκόνα Χριστοῦ τῇ σεβασμότητι καὶ προσκυνήσει ἐξοσιούντες οὐκ ἐν αὐτῇ περιγράφομεν τὸ σέβας καὶ τὴν τιμὴν, ἀλλ' εἰς τὸν δι' ἡμᾶς πλούτῳ φιλανθρωπίας ἀπάτῳ ἐρανίσαντα ταῦτα ἀναιροῦμεν καὶ ἀναφέρομεν.*

St. des widersinnigen *ἀναιροῦμεν* ist wohl *ἀναίρομεν* zu setzen.

P. 9, c. 14: *Καὶ οὐχ οἷός τε ὢν μεταξὺ τῆς Χριστιανῶν ὁμηγύρεως τὸν Χριστὸν καὶ χεῖλεσιν ἀπαρνήσασθαι καὶ τοῦ πατρῷου αὐτῶν ζήλου, τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λέγω, τηλόθεν εἶναι ἀπήλεγξαι καὶ οὐδὲν εἰδωλολατρῶν ἀνεκτότερα εἰς τὰ Χριστιανῶν θεία μυστήρια καὶ αὐτοὺς Χριστιανοὺς ἐνδείκνυσαι ταχινοῖς τε ἐκχέαι αἷμα, ποσὶ συμπατῶν καὶ πυρὶ διδοὺς μορφὴν τοῦ σὲ πλαστοουργήσαντος καὶ ποσὶ τὴν τοῦ νοητοῦ δρέκοντος — κεφαλὴν συνθλάσαντος etc.*

Das Komma nach *αἷμα* ist zu tilgen und nach *ἐνδείκνυσαι* zu setzen; die Syntax ist: *οὐδὲν εἰδωλολατρῶν ἀνεκτότερα . . . ἐνδείκνυσαι, συμπατῶν τε ποσὶ, ταχινοῖς ἐκχέαι αἷμα, καὶ πυρὶ διδοὺς μορφὴν etc.*; Jes. 59, 7: *οἱ δὲ πόδες . . . ταχινοὶ ἐκχέαι αἷμα.*¹⁾

P. 23, c. 38: *τὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς τοῖς Χριστιανοῖς ἐφεδρεύοντα διάβολον ὥσπερ ἐπιτιμῶσα καὶ ἐμφυσῶσα καὶ τῷ σημείῳ σταυροῦ καταργῶσα ἔλεγεν etc.*

Das unerhörte *καταργῶσα* (st. *καταργοῦσα*) ist vielleicht unter dem Einflusse von *ἐπιτιμῶσα* und *ἐμφυσῶσα* geschrieben.

Neue Wörter habe ich mir angemerkt:

1) *Διαμφοδίῳ*; *ἐνεκεν τούτου καὶ τοῦ μὴ διαμφοδίξειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν* p. 22, c. 38; wir kannten bisher *διαμφοδέω* -*ω*.

2) *Εὐροδον καὶ χαρίεν κεκτημένη τὸ πρόσωπον* p. 13, c. 22.

3) *Εὐσυνπαθὲς* (τὸ τοῦ Θεοῦ Σωτήρος εὐσ.) p. 34, c. 58; bekannt ist *εὐσυνπάθητος*.

1) Die Notiz der Bibelstelle verdanke ich meinem Freunde Hr. Kurtz.

4) Ὑπεραμώμητος; τῆς ὑπεραμωμήτου Θεοτόκου p. 10, c. 15; nach ὑπεράμωμος und ἀμώμητος.

5) Χριστομανής; τῶν Χριστομανῶν Ἰουδαίων γέννημα p. 9, c. 14; Sophocles, Greek Lexicon (N. York 1887) p. 1172 und Kumanudis σελ. 379 führen Χριστομανία an.

Zu bemerken sind ferner: 1) ἐπὶ ἐννέα μηνὶν und ἐπὶ δυσὶν ἔτεσι p. 26, c. 44; 2) τεκμήριον δὲ τοῦ λόγου μετὰ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ τὸ λεχθῆναι μέλλον καθέστηκεν p. 18, c. 30; 3) δῆλου δὲ γεναμένης τῆς αὐτῆς τελειώσεως p. 25, c. 43; 4) ἐκεῖσε γὰρ ᾧκει μετὰ τινων ὁρθοδόξων ἀκουσῶν, τάχα καὶ αὐτὸ ὑπὸ τῶν εἰκονοκανστών καταφρουηθὲν διὰ σμικρότητα p. 5, c. 9, als ob εἰς ἐκεῖνο (sc. τὸ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ τέμενος) st. ἐκεῖσε vorherginge.

Das Wort ἄληπτος, welches p. 2, c. 2 (τῆς ἀγίας ἐκείνης καὶ ὧτως ἀλήπτου ψυχῆς) vorkommt, hat mich an die Stelle des Euchologion des Bischofs Serapion: τελεσάτωσαν τὸν δρόμον αὐτῶν ἀμέμπτως καὶ τὸν βίον αὐτῶν ἀδιαλήπτως erinnert, wo die Herausgeber ἀδιαλείπτως schreiben, mein Freund Hr. Kurtz, Byz. Z. VIII (1899) 646, ἀδιαβλήτως vorschlägt; vielleicht ist ἀδιαλήπτως ein verstärktes ἀλήπτως, welches Hesychios (M. Schmidt ed. mai. I p. 119, 2944) durch ἀκαταγνώστως erklärt; ist meine Ansicht richtig, so kann man gestrost das Adv. ἀδιαλήπτως in die Lexika eintragen.

Die Stelle p. 32, c. 53: παρέπεται γὰρ αἰεὶ τοῖς ἐχέφροσιν ὕψει καὶ μᾶλλον ἀφ᾽ ἧ πιστεύειν ἢ ἀκοῇ läßt sich vergleichen mit Herodotus I 8: ὧτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν.

Die vita ist von großer Bedeutung für die Topographie von Thessalonike im 9. Jahrh., wie es in der Byz. Z. a. a. O. angedeutet ist; indem ich mir reichlichere Mitteilungen aus meinen topographischen Studien über die Stadt vorbehalte, bemerke ich hier kurz nur Folgendes.

1) P. 5, c. 9: τὸ τοῦ ἁγίου πανευφήμου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καταλαβόντες τέμενος, τὸ πρὸς τῇ λεωφόρῳ τῇ ἐπὶ τὴν Κασσανδρεωτικὴν ἰούσῃ πύλῃν διακείμενον, προσφέρουσιν Αἰκατερίνῃ τῇ Ἀντωνίου τοῦ Ὁμολογητοῦ ἀδελφῇ, τοῦ καὶ προέδρου τῆς ἡμῶν χρηματίσαντος πόλεως, καὶ αὐτῆς συγγενοῦς καθεστηκυίας τῆς μακαρίας. Ἐκεῖσε γὰρ ᾧκει μετὰ τινων ὁρθοδόξων ἀκουσῶν, τάχα καὶ αὐτὸ (sc. τὸ τέμενος) ὑπὸ τῶν εἰκονοκανστών καταφρουηθὲν διὰ σμικρότητα.

Die Κασσανδρεωτικὴ πύλη ist das Ostthor, welches πόρτα τῆς Καλαμαριᾶς heißt (Tafel de Thessalonica p. 99 und Μιχαὴλ Χατζῆ Ἰωάννου Ἀστυγραφίας Θεσσαλονίκης σελ. 29—31, der ganz richtig bemerkt: „ἡ δὲ Κασσανδρεωτικὴ δὲν ἦτο ἀρχῇθεν ἐκτισμένη εἰς ἣν θείων εὐρίσκεται σήμερον ἡ τῆς Καλαμαριᾶς, ἀλλὰ πλησίον τῆς Κα-

μάρας¹⁾ παρατηρεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη ὅτι ἀπὸ τῆς Καμάρας πρὸς τὴν πύλην τῆς Καλαμαριάς ἡ ὁδὸς στρεβλοῦται καὶ φαίνεται ἀριδῆλως ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως προσελήφθη ἀργότερον ἐντὸς τῶν τευχῶν.²⁾ Durch λεωφόρος bezeichnet der Biograph zweifellos die via Egnatia (jetzt *μεγάλος* oder *φαρδὺς δρόμος*). Das Kloster, in welchem Äkaterine (nach der erwähnten Akoluthia *σελ.* 34 eine *Ἠγουμένη*) verweilte, ist in der Stadt selbst zu suchen; unweit von der Καμάρα und nahe der λεωφόρος habe ich im Hause des Γεώργιος Φραγκορράπτης, welches in einem rechts nach Süden führenden Nebenwege liegt, ein niedergerissenes *παρεκκλήσιον* mit einem alten Bilde des Evangelisten Lukas gefunden. Die Tradition, daß dort ein Lukas-kloster lag, wird durch die benachbarte Kirche der Παναγούδα bestätigt: von den zwei Nebenchören dieser Kirche nämlich trägt der eine (rechts) den Namen Seraphim, der andere (links) denjenigen von ἅγιος Παντελεήμων.³⁾ Aufser den bezüglichen *Ἀπολυτίκια* wird nun in der Kirche noch ein drittes, dasjenige über Lukas vorgetragen, sicher aus frommer Erinnerung an das einst naheliegende Kloster, wenn dies nicht vielmehr am Orte der jetzigen Panagudakirche gelegen hat. Im Exonarthex der genannten Kirche sieht man sechs alte Säulen und Kapitäle stehen, im Inneren zwei marmorene (Grab-)Platten am Boden liegen; sie tragen geflügelte Thiere, welche unter ihren Füßen andere, habichtköpfige Tiere festhalten. Folgendes Stück ist im Triantaphyllos-Hause (aus dem 16. Jahrhundert), welches gegenüber dem östlichen Hofeingange der Kirche (in dem Nebenwege) liegt, dicht unter dem hohen Dache eingemauert; es entging meinen Augen bis auf den 16. Oktober d. J.:

Δώρον κὲ Μαρίας.

2) Nach dem Tode ihres Gatten tritt Theodora in ein Kloster ein:

1) K. Kinch, *L'arc de triomphe de Salonique*, Paris 1890.

2) Auch andere, sehr wichtige Gründe bestätigen diese Ansicht des Gelehrten, welcher der Wissenschaft zu früh entrissen worden ist.

3) Den Grund dazu lehrt die Nachbarschaft der nördlich, durch die λεωφόρος getrennt liegenden schönen byzantinischen Kirche des Hagios Panteleïmon, jetzt Isakié-Djamissí (Texier, *Descr. de l' As. min.* III p. 62 „Sankié-Djami-si“).

p. 12, c. 20: καταλαμβάνει τὸ εὐαγὲς μοναστήριον καὶ τιμώμενον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος καὶ πρωτοδιακόνου Στεφάνου — καὶ πεσοῦσα εἰς τοὺς πόδας τῆς προειρημένης Ἀννης, τῆς καὶ προεστώσης τῆς αὐτῆς μονῆς, ἔλεγεν etc.

Auch dies weibliche Kloster lag in der Stadt, und zwar sicherlich in demselben Orte, in welchem jetzt die Kirche der ἁγία Θεοδώρα liegt (unweit und westlich von der Kirche der Hagia Sophia, in einem fast ganz jüdisch gewordenen Quartier), welche in türkischen Urkunden Kizlár-Manastir, d. i. Weiberkloster, heisst; der Nebenchor rechts ist nach dem Protomartys Stephanos, derjenige links nach dem hl. Spyridon genannt; *M. Χατζη Ἰωάννου* σελ. 100: „Τοῦτο (sc. τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας Θεοδώρας) ἀναφέρει πρῶτον ὁ πατριάρχης Φιλόθεος (*Βίος Παλαμᾶ* σελ. 179 „μία κάποια καλογραία ἐκατοίκει εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας Θεοδώρας“). Εἶτα ὁ ἱστορικὸς Φραντσῆς (II 4 „Abduntque se in monasterium S. Theodoraē“). Ὁ δὲ Ἀναγνώστης διηγεῖται ὅτι ἐκακοποιήθη τὸ λείψανον τῆς ἁγίας κατὰ τὸ 1430 (κεφ. 23). Σήμερον ὁμως σώζεται“, und Tafel p. 120—121.

Außer vielen alten architektonischen Marmorstücken (sechs Säulen, zwei Kapitälchen, gezierten Grabplatten etc.), welche im Exonarthex und im Hofe der tief liegenden Kirche liegen, Bildern und anderen Sachen vom vorigen Jahrhundert, sind erhalten: 1) eine Pergamenthandschrift, *Μηναῖον τοῦ Νοεμβρίου* saec. XI, fol. 184, 0,19 × 0,26, die ich beim Priester Georgios gesehen habe (aufgefunden im Jahre 1880 im Dache der Kirche); 2) ein silbernes Kistchen mit verschiedenen Reliquien samt Namen der bezüglichen Persönlichkeiten (es gehörte einst einem der von Abdoûl-Abouî Pascha geplünderten Klöster, Byz. Z. VII, 1898 S. 61, und wurde nach einer Notiz in einem Codex auf Kosten der Kirche der hl. Theodora in Thessalonike gekauft); 3) Inschriften.

a) Kolossale Marmorplatte mit schön herausgearbeiteten Randornamenten und Bildern (unter dem Epigramm der *δικέφαλος ἄετός*, im Kreis, und Adam und Eva samt Baume, zwei Schlangen und dem schlangenköpfigen Teufel, im Paradiese). Die Buchstaben der 15 Zeilen zählenden Inschrift sind leider von den Füßen ganz abgerieben; was ich herauszulesen vermochte (1889 Sept. und 1898 Aug.), ist Folgendes:

Z. 1 Χ Ϟ Ο

Z. 11 Γ C P o N T C C T O Y I E P Ω T

K P Y Φ

C Y

Ἰ Ὡ 3^w

110 C

MINI

ΕΝΑΝΤΙΟΣ

C H I I E Ψ I O C

NO

Φ' Ω

Z. 1 $\chi(\rho\acute{o}\nu)\omicron\varsigma$, Z. 11 ff. $\gamma(\acute{\epsilon})\rho\omicron\nu\tau(\omicron)\varsigma$ τοῦ $\lambda\epsilon\omega\tau\epsilon\langle\acute{\alpha}\tau\omicron\nu\rangle$, $\kappa\rho\upsilon\psi\langle\epsilon\nu\rangle$, $\acute{\epsilon}\nu\alpha\nu\tau\iota\omicron\varsigma$, $\mu\langle\eta\rangle\nu\iota$, $\acute{\alpha}\langle\nu\rangle\epsilon\psi\iota\acute{o}\varsigma$.

b) Würfelartiger Marmor (0,21 h., 0,17 br.) mit herausgeschnitztem, unten in zwei Blätter ausgespalteten Kreuze auf der Vorderseite; darüber

$\Phi(\acute{\omega})\varsigma$ $X(\rho\iota\sigma\tau\omicron)\upsilon$. Das Stück scheint einst Kapital gewesen zu sein; das erste Wort

$\Phi \omega$

habe ich auf einer Säule im Hofe der Pantokratorkirche¹⁾ und auf einer anderen in der Gottesmutterkirche (Eski Djouma-Djamissi) gesehen.

c) Die Reliquien der hl. Theodora (geb. 812 auf der Insel Ägina, welche in der vita *Αἴγινα* heisst, gest. in ihrem *κοινόβιον* 892)²⁾ werden jetzt in einem marmorenen Sarge (0,35 h., 128 l., 0,65 br.) aufbewahrt (in dem Nebenzimmer des hl. Stephanos), dessen lange Vorderseite reich ausgeschmückt ist; die eine von den kleineren Nebenseiten (links) trägt folgende Inschrift in Relief mit verschiedenen Ligaturen und Kompendien, welche die Lesung sehr schwierig machen (1892 Juli):

Ἡ λάρναξ αὕτη φέρει ἄγιον δέμας
τῆς Θεοδώρας τῆς καὶ μύρων βλυσάσης·
τῆς ἐξ Ἑγῆνης καὶ ἐνθάδ' ἀσκησάσης
μετακηστῆσα (sic) μετὰ τῶν γεννητόρων.

Ἡ καὶ θανοῦσα ἀλλὰ ζεῖ ἐνὶ ὧς·
οἱ γὰρ ἄμωμοι καὶ τεθνηκότε(ς) ζῶσι· |
αὕτη δὲ πηγὴ μύρων ἀναδυνεύει
ἄρδουσα πιστοὺς ἢ Θεοδώρα ξένως.

Κατὰ τὸ ZPKΘ, *Αὐγούστω*, *Ἰνδικτιῶνος Δ'* ης.

Z. 5 (V: 6) und Z. 6 (V: 7) sind die Buchstaben C und Γ (ς und ν) vom Steinmetz vergessen. Die Worte *μετὰ τῶν γεννητόρων* sind allgemeiner gemeint, denn nur der Vater kam nach Thessalonike mit, die Mutter war schon todt (p. 2, c. 3 und p. 4, c. 7).

Im Hofe der Kirche rechts zeigte man ein *παρεκκλήσιον τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα*, welches im Jahre 1890 niedergebrannt worden ist; p. 31, c. 52: *εἶδεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ αὐτῆς κοινοβίου*

1) Später *ἄγιος Γεώργιος* (M. Χατζῆ Ἱ. σελ. 70), jetzt Hortáts Souleimán-effendi Djamissi, bekannt in den Reisebüchern unter dem Namen *Rotonde*; der veraltete Unsinn von einem Kabirentempel (!) wird noch im Jahre 1896 bei Dimitas *Μακεδονία* σελ. 413 immer ernst aufgetischt, trotz Byz. Z. III (1894) S. 248 Anm.

2) Ihr Andenken wird in Thessalonike nicht am 29., sondern am 3. August gefeiert, dasjenige ihrer Tochter, der *Ἠγουμένη Θεοπίστη* (p. 21, c. 37), am 4.

ἐν τῷ νάρθηκι ἀνακείμενον, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς ἐκ δεξιῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας στοᾶς, ἣ καὶ τέμενος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καθέστηκεν, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἄγιον τῆς ὁσίας κατὰκειται λείψανον, κανδήλαν κρεμαμένην καὶ ἔλαιον ἀναβλυστάνουσαν. — Daß das Stephanoskloster in der Stadt lag, beweist auch die vita, p. 14, c. 23: καὶ τὴν ἄλλην διωκονόμει (Theodora) φορυτίδα, ἐπὶ τὴν ἀγορὰν ἐξιούσα καὶ ἔξω μακρὰν πον τῆς πόλεως διὰ τὴν τῶν ὠνίων εὐδηρίαν· καὶ μέγα φορτίον ξύλων ἢ τινων ἄλλων ἐπὶ τοῖς ὤμοις φέρουσα διὰ τῆς ἀγορᾶς μέσον ἐβάδιζεν; gerade in der Nähe der Kirche fängt noch heute der Markt an. Damit steht in keinem Widerspruche p. 1, c. 1: ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ εὐσημος ἡμέρα [καθ' Ἀγούστου] τῆς ἐτησίου μνήμης τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας ἐπιστάσα — τὰς ἐν ἄστει λιπεῖν διατριβὰς καὶ πρὸς τὸ σεμνὸν τοῦτο καὶ ἄστυλον τῶν θαυμάτων ταμεῖον πανδημεὶ συρρεῦσαι ἠνάγκασεν etc.

3) Von der Stadt werden (p. 30, c. 50) auch mehrere φορυτοὶ und καμάραι erwähnt: ἐν τινι τῶν τῆς πόλεως φορυτῶν ἄττων (ὁ νεανίσκος) καὶ τῇδε κάκεισε φερόμενος ἰξεύων τε καὶ παρίδας στρουθίοις τῇ γῇ κρυφῆδὸν ἐντιθεὶς τοῦ πονηροῦ συνελήφθη πάγαις. Περὶ γὰρ ταῦτα πονοῦμενος ἐξάπινα περιβλεψάμενος εἰδὲν τινα μακρὸν καὶ ὑψηλὸν φαινόμενον Αἰθίοπα καὶ θροηθεὶς τοῖς ποσὶ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι κατηπείλετο· ἀλλ' ἐνδρανῶς αὐτὸν ὁ — Αἰθίοψ ταῖν χερσὶν κατασχὼν — κατέβαλεν ἐν τῇ γῇ καὶ μέγαν κτύπον ἐν ταῖς ἐκεῖ πλησιαζούσαις καμάραις ποιήσας ἐγένετο ἄφαντος; das soll im September ἡμέρας μέσης βαθντάτῳ καύματι geschehen sein, und φορυτός bezeichnet vielleicht an dieser Stelle einen Müllhaufen, καμάραι sind aber höchstwahrscheinlich Wasserleitungsbogen (einige von denselben, außerhalb der Westmauer, tragen noch heute den türkischen Namen Kemerlér). Oder im Hippodromos? M. X. Ἰωάννου. σελ. 69.

4) P. 35, c. 59: Μοναχοὶ τινες, ἐν σηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς διαιτώμενοι, ἐκ διαφόρων ὄρων, τῶν ἔγγιστα κειμένων τῆς περιφανοῦς ἡμῶν πόλεως, κατ' εὐχὴν ἐν τοῖς ἀγίοις ναοῖς ἐπιφοιτῶντες ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πόλει συνέδραμον (weiter unten οἱ τοῦ ὄρους πατέρες); gemeint ist wohl der Berg Χορταίτης (jetzt Χορτιάτης) mit seinem einst berühmten, heute in sparsamen Trümmern verschwundenen Kloster (Tafel p. 138 und 253, M. Χατζῆ Ἰ. σελ. 102). — Pag. 4, c. 7: ἐπὶ τὰς ὑπὸ τὰ Θόρωπα ἀνθρώποις ἀβάτους ἐρημίαις ἀπέδραμε (der Vater von Theodora) ist der Name vom Herausgeber in seinem kleinen Eigennamenregister übersehen worden.

5) P. 35, c. 59: κτίσαι τὸν ἐν τῇ κώμῃ Καρκάρεα πύργον καὶ τὸ ἐκεῖσε τοῦ πύργου περιφανὲς μοναστήριον und p. 33, c. 57: ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν ἡμῶν περιφανῇ μεγαλόπολιν τελούσαις κώμαις

ἔστι λεγομένη Μυριόφυτος sind nicht näher bestimmt; der Name Καρκάρεια (oder Fem. Καρκαρέα?) hängt wohl mit κάρκαρος (carcer) zusammen, Μυριόφυτον in Chalkidiki ist bekannt.

Nicht minder interessant sind die neuen historischen Notizen und die Persönlichkeiten, welche in der vita vorkommen.

1) Ἀντώνιος ὁ Ὁμολογητής, ein Verwandter der Theodora, πρόεδρος τῆς ἡμῶν χρηματίσας πόλεως p. 5, c. 9, ἀρχιποίμην und ποιμενάρχης p. 6, c. 10, p. 11, c. 17 und 18, früher Bischof von Dyrrhachion, mit welchem sich der Biograph c. 13—18 (p. 8—11) beschäftigt; er fehlt auch im Kataloge des Metropolitens von Amassia, Anthimos Alexudis.¹⁾

2) Ἰωάννης ὁ ἀγιώτατος ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πόλει Θεσσαλονίκη τηνικαῦτα (892, ἐπὶ τῆς θεοφρουρήτου βασιλείας Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, τῶν Χριστιανικωτάτων καὶ ὀρθοδόξων βασιλέων ἡμῶν, τῷ ἔκτῳ ἔτει τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐτῶν θεοσυνεργήτου βασιλείας) τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπικοσμῶν θρόνον p. 27, c. 45. Er war bisher nur durch folgende Inschrift bezeugt, die ich mit dem beigefügten Facsimile aus meinem unedierten Corpus mitteile.²⁾

Ἐρμῆς, ἀριθμὸς φύλλον 378, 1879 Μαρτίου 13. — 1) Φραγκίσκος Πιάτσας, Ἐρμῆς ἀρ. 380, 1879 Μαρτ. 20; 2) Μ. Χ. Ἰωάννου, Ἀστυργ. σελ. 17; 3) P. Papageorg(iu), Berliner philol. Wochenschr. 1883 Sp. 344—345; 4) Νικόλαος Κεχαγιᾶς († 1890 Φεβρ. 10), Ἐστία Ἀθηνῶν 1890, σελ. 232 (= Spyrid. Lampros, Byz. Z. IV, 1895, S. 98). — Ἐν Θεσσαλονίκῃ, 21 Φεβρ. 1883 καὶ 8 Μαρτ. 1893. Π. Ν. Π.

† Ἀνεκένισθ(η) ἐπὶ Λέοντ(ος) καὶ Ἀλεξάνδρου τῶ(ν) αὐταδέλφων καὶ αὐτοκρατόρων καὶ φιλοχρίστω(ν) ἡμῶν βασιλέων καὶ ἐ[π]ὶ Νικολάου τοῦ] οἰκουμενικοῦ ἡμῶν πατριάρχον †.

† Ἀνεκένισθ(η) ἐπὶ Λέοντ(ος) βασιλ(ικοῦ) πρωτοσπαθ(αρίου) καὶ στρατιγῶ (sic) Θεσσαλ(ονίκης) τοῦ Χιτζιλάκη καὶ ἐπὶ Ἰωάννου) ἀρχ(ε)πισκόπ(ου) Θεσσαλονίκης τοῦ Ἐντοπίου.

Ἐπὶ μαρμαρίνου ὑπερθύρου εὐρεθέντος ἔτει 1874 καὶ μηνὸς Μαρτίου τῇ 12 ἐν τῷ κατασκαφέντι παραλίῳ τείχει τῆς πόλεως, ἀκριβὲς ἐν τῇ νῦν μικρᾷ παρόδῳ τῇ μεταξὺ τοῦ λεγομένου Βοσν. ἀκ. χανίου καὶ τοῦ νέου μεγάλου χανίου τοῦ Λομβάρδου (Passage Lombardos), τοῦ ἀντικειμένου τῇ νῦν Ὀθωμανικῇ Τραπεζῇ (πρῶν οἰκία τοῦ Τζέκ Abbott), ἐν τῷ Φραγκομαχαλᾷ, τῇ Εὐρωπαϊκῇ συνοικίᾳ τῇ κατεχούσῃ τὴν νοτιοδυτικὴν τῆς πόλεως γωνίαν. Ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως τοῦ μαρμάρου σφύζονται καὶ νῦν ἔτι λείψανα τοῦ τείχους.

1) Ein ἀρχιεπίσκοπος Θεόδωρος, p. 21, c. 37 ca. 868, wird von Alexudis im Jahre 879 angesetzt.

2) Ein Ἰωάννης (derselbe?) wird bei Alexudis 880 angegeben.

Τὸ μάρμαρον ἐθραύσθη ὑπὸ τῶν ἐργατῶν εἰς δύο σχεδὸν ἴσα τεμάχη ἃ ἐκ τοῦ παλαιοῦ τόπου μετακομισθέντα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ οἰκήματος κατέκειντο ἐκεῖ, δεξιᾷ εἰσιόντι, μέχρι τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ 1890.¹⁾ Ἡ πυρκαϊά, καθ' ἣν χάριτι τῆς ἀπιστεύτου τυφλώσεως πλὴν τῶν ἀξιολόγων κωδίκων (1741—1890) τῆς μητροπόλεως ἐγένοντο βορὰ τοῦ πυρὸς πολλὰ πολυτιμώτατα καὶ ἀρχαιότατα κειμήλια τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου²⁾, οὐδαμῶς ἔβλαψε τὰ γράμματα τοῦ μαρμαρόν, οὐδ' αὖτε τὰ τεμάχη μικροῦ δεῖν συνετρίβησαν καὶ κατεθραύσθησαν ὥς οἰκοδομητικὸν ὑλικὸν χάριν τοῦ ἀνεγειρομένου νέου ναοῦ (ἦν τύχην ἔπαθον ἄλλα μνημεῖα περὶ ὧν ἄλλοτε), εἰ μὴ ὁ τότε Θεσσαλονίκης (νῦν δὲ Νικαίας) μητροπολίτης Σωφρόνιος προθύμως ἐμοῦ ἀκούσας διέταξε τὴν μετακόμισιν τῶν τεμαχίων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ (ἔτι καὶ νῦν ἀτελοῦς) νέου ναοῦ, ἐνθα καὶ κεῖνται νῦν.

Τὸ ὕψος (πάχος) εἶναι 0,27 καὶ τὸ πλάτος 0,84· μῆκος ἔχει τὸ πρῶτον τέμαχος 1,65, τὸ δὲ δεύτερον 1,50. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐπι-

1) Der Brand fing genau in der Nähe der Theodorakirche an.

2) Μακρὸς περὶ τῶν κειμηλίων τούτων λόγος ἔσται μοι ἄλλοτε, συντομωτέρῳ τινι γράψαντι ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Νεολόγῳ 1891, ἀρ. 6641 (Σεπτ. 25) καὶ 6648 (Ὀκτ. 5). Τῶν κειμηλίων ἐσώθη (βεβλαμμένον ἰκανῶς) μόνον τὸ λείψανον τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (1347).

γραμματος κείται ἐν καθέτως προεξεχούσῃ ζώνῃ (ἐν τῇ εἰκόνι 1) ὕψους 0,08, τὸ δὲ δευτέρον ἐν κυκλικῶς ἐξεχούσῃ ζώνῃ (3), κεχωρισμένη ἀπὸ τῆς πρώτης διὰ βαθείας ἐντομῆς (2)· ἡ διάμετρος τοῦ ὑποτιθεμένου ὄλου κύκλου εἶναι 0,145, ὥς ἐκ τῶν ἐλευθέρων πλαγίων ἄκρων φαίνεται. Τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων εἶναι ἐν τῷ πρώτῳ μέρει 0,045, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ 0,04· γράμματά τινα ἔχουσι καὶ διάφορον ὕψος 0,01, 0,02, 0,03 καὶ 0,04.

Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἄκρου τοῦ πρώτου τεμάχους καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοῦ δευτέρου κεῖνται κατὰ τὸ πλάτος ὀπαὶ (4 καὶ 5) ἐν αἷς τὸ πάλαι ἐστρέφοντο αἱ στρόφιγγες τῶν φύλλων τῆς πύλης, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθεν πλευρᾶς, τῆς ἀντικειμένης τῇ ἐνεπιγραφῇ πλευρᾷ, καὶ κατὰ τὴν ἄνω ἄκμην αὐτῆς κοίλαι τινες ἐντομαὶ (6—10), πάντως πεποιημένοι χάριν μείζονος στερεότητος ἐν τῇ ἐνοικοδομήσει τοῦ ὑπερθύρου. Ἡ θραύσις προεξένησε βλάβην μικρὰν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ἐπιγράμματος καὶ ἀπόκρουσιν γραμμάτων τινῶν ἐν τῷ τέλει πού αὐτοῦ περὶ ὧν ἔσται κατωτέρω ὁ λόγος. Ἀνέφαιαι ἔμειναν αἱ μεγάλαι ἐντομαὶ (11 καὶ 12) ἐν αἷς ἐστηρίζοντο οἱ παραστάται τῆς πύλης. Τὸ μάρμαρον τοῦ οὐδοῦ δὲν εὐρέθη.

Ἐκδόσεις (Ἐρμῆς, ἀρ. 378: „Μετ' εὐχαριστήσεως πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ κ. Ἰωάννης Τσικόπουλος εὗρεν ὀπισθεν τῶν μαγαζίων τοῦ κ. Νέλσων Abbott¹⁾, πλησίον τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζίς, τάφον πατρι-αρχικὸν [!] μετ' ἐπιγραφῆς.“): 1) Πιάτσα, Ἐρμού ἀρ. 380: „Α' μάρμαρον, α' στίχος: Ἀνεκαινίσθη ἐπὶ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν αὐταδέλφων αὐτοκράτορος καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως· β' στίχος: † Ἀνεκαινίσθη ἐπὶ Λέοντος αὐτοκράτορος σπαθαρίῳ καὶ στρατηγῷ Θεσσαλονίκης τοῦ Χιτζιλίσκη καὶ τῶν Κριτῶν· Β' μάρμαρον, α' στίχος: Ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου· β' στίχος: Ὁ Θεσσαλονίκης τοῦ Ἐπιτοπίου· Ἡ ἀνεκαινίσις χρονολογεῖται ἀπὸ 1000 περίπου ἐτῶν. Βασίλειος ὁ α' αὐτοκράτωρ εἶχεν υἱοὺς τρεῖς, Κωνσταντῖνον VIII, Λέοντα VI καὶ Ἀλέξανδρον τὸν νεώτερον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεβίωσε τῷ 879 σωτηρίου ἔτους· ἐβασίλευσε δὲ κατόπιν ὁ Λέων ὅστις φαίνεται ὅτι ἔλαβε συμμετόχον καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον τὸν νεώτερον· τοῦτο καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων γίνε-ται δῆλον, διότι ταῦτα φέρουσιν ὁμοῦ τὸν τύπον τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου υἱοῦ τοῦ Λέοντος.“ — 2) Μ. Χ. Ἰωάννου (ἀγνοήσαντος τὴν ἔκδοσιν 1): † ANEKENΘΗΤΙΛΕΟΝΚ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΑΥΤΑΔΕΚ, ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥΗΜ, ΒΑΣΙΛΕΚ, Ε[ΠΙΝΙΚΟΛΑΟΥΤΟΥ] ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥΗΜΩΝ|ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ † ANEKENΙΣΕΠΙΛΕΟΝΒΑΑΣΠΑΚ, ΣΤΡΑΤΙΓΩΘΕΕΣΣ] ΤΟΥ-

1) Ein anderer als der oben von mir erwähnte Abbott.

ΧΙΤΙΛΑΚΗΚ, ΕΠΙΩΛΑΡΧΕΠΙΣΚΟΠΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣΤΟΥΕΝ-
ΤΟΠΠΙΟΥ, „Ανεκενίσθη—Ἀλεξάνδρου τοῦ αὐταδέλφου καὶ αὐτο-
κράτορος καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως καὶ [ἐπὶ Νικολάου
τοῦ] οἰκουμενικοῦ ἡμῶν πατριάρχου“, „Ανεκενίσθη—βασιλικοῦ (;)
πρωτοσπαθαρίου καὶ στρατηγῶ(οῦ) Θεσσαλονίκης [sic]—ἐντοπίου“.
„Αναγινώσκωμεν εἰς τὴν δευτέραν σειρὰν βασιλικοῦ πρωτοσπαθα-
ρίου· καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν δευτέραν λέξιν, δὲν ἀμφιβάλλομεν περὶ
τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς — Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν δευτέραν¹⁾ εἰκάζομεν
αὐτήν, διότι ἡ λέξις πρωτοσπαθάριος συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ βασι-
λικός —.“

3) Πολλὰ τῶν σφαλμάτων τούτων ἐπληρώθησα (ΑΥΤΑΔΕΛΦΚ,
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΚ,²⁾ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΗΜ, καὶ ANEKENICETΠΙΛΕΟΝ-
ΒΑῚCΠᾶ καὶ ΘΕCC ΓΤ), ἀναβαλὼν εἰς ἄλλον καιρὸν νὰ δημοσιεύσω
καὶ ἀκριβὲς τοῦ ἐπιγράμματος ταυτότυπον, καθόσον καὶ ἡ Berl. philol.
Wochenschr. δὲν ἦτο ὁ τόπος ὁ ἐπιτήδειος πρὸς τοιαύτην ἐκδοσιν καὶ
γράμματά τινα ἦσαν τότε ἐψηβεστωμένα. Κατὰ παραδρομὴν δὲ ἐν
τῇ ἀναγνώσει ἐφύλαξα ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Μ. Χ. Ἰωάννου παραχθὲς
τὸ „τοῦ αὐταδέλφου καὶ αὐτοκράτορος καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν
βασιλέως“. Τὴν ἐκδοσιν τοῦ Πιάτσα, δύο ἀναγράφοντος μάρμαρα
ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως τοῦ ὑπερθύρου, ἡγνύουν καὶ ἐγὼ τότε, ὅθεν
καὶ ἀνακριβῆ ἐλέγχονται ὅντα τάδε: „Der mächtige Marmorblock (Länge
3,10, Breite 0,85, Dicke 0,30 [συμφώνως τῷ Μ. Χ. Ἰωάννου]) wurde
während der Transportierung in die Erzbischofswohnung,
wo er sich gegenwärtig befindet, in zwei fast gleich lange Stücke
zerbrochen, von denen das erste in BACIAEKE und APE endet, das
zweite von und ΠICKO anfängt“.

4) Τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κεχαγιά ἐν τῇ Ἑστία ἐκδεδομένον
‘πανομοιότυπον’ οὐδαμῶς εἶναι ἐν πᾶσιν ἀκριβὲς καὶ κατὰ τῶν
γραμμάτων τὸν φύθμον καὶ κατ’ ἄλλα πράγματα, ὥς δύνανται νὰ
πείσωσι τὰ ἐπόμενα παραδείγματα: † ANEKENΘH (διαστρεβλωθέντος
τοῦ ταχυγραφικοῦ σημείου δι’ οὗ ὁ χαρακτὴς ἐδήλωσε τὴν συλ-
λαβὴν ις)· Ἰ (ἐπιτεθέντος αὐθαιρέτως τοῦ γράμματος ν (τῶν), τοῦ
λιθοξόου δηλώσαντος οὐ μόνον τὰς συλλαβὰς φων, ρων, μῶν καὶ
λέων ὡδε Φ, Ρ, Μ καὶ ΛΕ, ἀλλὰ καὶ τὴν συλλαβὴν στων ὡδε CἸ,
ἀντὶ CἸ, οὐχὶ δὲ CἸ)· Κ, (πεντάκις)· ΑΥΤΑΔΕΑΦ (ἀντὶ τοῦ Α

1) Ὁ μακαρίτης ἤθελε νὰ εἴπῃ τὸ τὴν πρώτην.

2) Αἱ δύο λέξεις ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΚ, παρελείφθησαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου μὴ
παραλιπόντος τὰς καὶ αὐτοκράτορος καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει.

τὸ Α)· ^X ἈΡΕΤΙΕC^{II}ΚΟ (ἐκληφθέντος τοῦ γράμματος C τοῦ μετὰ τὸ I ὡς E καὶ προστεθέντος αὐθαιρέτως ἑνὸς γράμματος, τοῦ c, ἀρχιεπισκόπου!)· ΒΧ, παντελῶς παραμορφωθέντων τῶν γραμμάτων δι' ὧν ὁ λιθοξόος ἐδήλωσε τὸ ασιλι(κοῦ), διότι καὶ γράμματα ἀληθῶς πρόκεινται ἡμῖν· τὸ μετὰ τὸ γράμμα Β σημεῖον παρὰ τῷ Κεχαγιᾶ, οὐ πάνυ τοῦ Χ γράμματος (Βυζαντιακοῦ πως ῥυθμοῦ) ἀφεσιῶς, ἐμοὶ τοῦλάχιστον οὔτε ἐκ χειρογράφων οὔτε ἐκ λίθων εἶναι γνωστὸν ὡς δηλοῦν τὰ ασιλικὸς — ασιλικοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα, πῶς δὲ αἱ λέξεις βασιλέα, βασιλικόν, βασιλικὸς καὶ βασιλεῖ — βασιλεῖς καὶ βασιλεία — βασιλείος καὶ βασιλικῶν δηλοῦνται ταχυγραφικῶς¹⁾, τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ τοῦ Bast Comm. palaeogr., σελ. 801 (Tab. VI 2), ἡ τοῦ Wattenbach Anleit. zur gr. Palaeogr., σελ. 3 τοῦ κατὰ λιθογραφίαν ἐκδεδομένου μέρους, καὶ ἡ τοῦ Gardthausen Gr. Pal., σελ. 249. Ὅπως ἐκ τοῦ ἐμοῦ πιστοτάτου ταυτοτύπου δηλοῦνται, ὁ λιθοξόος ἐχάραξε μετὰ τὸ γράμμα Β κάτω μὲν τὸ γράμμα Λ ἄνω δὲ ἐν μιᾷ τῆς σμίλης φορᾶ, ἵνα οὕτως εἴπω, συμπελεγμένα τὰ γράμματα ασι καὶ τὴν τελείαν στιγμήν· ὁπόσῃν δὲ σπουδαιότητα ἐν τῇ παλαιογραφικῇ ἐπιστήμῃ ἔχει ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀρχῆς καὶ ἀναπτύξεως τῶν ταχυγραφημάτων, τοῦτο δὲν διδάσκω ἐγὼ πρῶτος. Παραλείπων δὲ ἄλλα τινὰ τοῦ 'πανομοιοτύπου' τοῦ Κεχαγιᾶ καὶ τὰ ἐν τέλει τῶν στίχων τοῦ μαρμάρου κομψὰ κοσμήματα, παντελῶς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου διαστραφέντα, παρατηρῶ ὅτι ὁ ἐκδότης πρὸ τῆς λέξεως ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ἐξέδωκε χάσμα πέντε γράμματα χωροῦν καὶ μετ' αὐτὸ γράμματος οὐραν' ('), ἐν τῇ ἀναγνώσει ἔχων τὰ ἐ(πὶ Νικολάου τοῦ) οἰκουμενικοῦ, 13 συμπεληρωμένα. Ἄλλως, ὁρθῶς ὁ Κεχαγιᾶς παρετήρησε τὸ ἀμάρτημα „τοῦ αὐταδέλφου καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως“, ἀγνοήσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Πιάτσα ἠπόρησεν ἐπὶ τῇ μνείᾳ τῆς συμβασιλείας Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ὃ ζήτημα ἔλυσεν διὰ μακρῶν πραγματευσάμενος ὁ κ. Λάμπρος ἐν τῇ Ἑστία 1890, σελ. 305—308, καὶ ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι τόπῳ τῆς Byz. Z. σελ. 92—97, κατὰ τε Βυζαντιακοὺς συγγραφεῖς (οἷς προστεθεῖσθω νῦν ὁ βιογράφος τῆς ἁγίας Θεοδώρας ἐν τῷ ἄνω παρατεθέντι χωρίῳ) καὶ καθ' ἕτερον ἐπίγραμμα (Σκύρου) „ἐπὶ βασιλέως Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου“ (ἀντὶ τοῦ βασιλέων τοῦ ἐν τῷ ἐπιγράμματι Θεσσαλονίκης) καὶ κατὰ νομίσματα.

Μέλλων νὰ ἐξετάσω τὸ ἐπίγραμμα τοπογραφικῶς ἐν εἰδικῇ διατριβῇ περὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, χερσαίων τε καὶ παραλίων, καὶ περὶ τοῦ λιμένος ἀρκοῦμαι νῦν παρατιθεὶς ἀπλῶς καὶ ἄνευ σχολίων ἐκ τοῦ ιη'

1) Ὁλομερὲς γεγραμμένη ἡ λέξις ΒΑCΙΛΗΚῸ (οὕτως, οὐχὶ ΒΑCΙΛΗΚῸ) κεῖται ἐν ἐπιγράμματι ἐτέρῳ Θεσσαλονίκης (ἔτους 1028), ὃ ἰδὲ παρὰ τῷ Duchesne ἐν ἀρ. 103, σελ. 58.

κεφαλαίου τοῦ ἔργου τοῦ Καμενιάτου (Hist. Byz. scr. post Theophanem p. 317—383) τὸ χωρίον τὸ χρήσιμον εἰς τὴν ἱστορικὴν τοῦ ἐπιγράμματος ἑρμηνείαν τοῦ ἀναφερομένου, ὡς ὀρθῶς κατὰ τὸν Καμενιάτην παρετήρησεν ὁ Μ. Χ. Ἰωάννου, οὐχὶ εἰς μόνης τῆς πύλης ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦ παραλίου τείχους τὴν ἀνακαίνισιν πρὸ τῆς πολιορκίας τῶν Σαρακηνῶν (904): „Ἦδη γὰρ περὶ τὰ μέσα — πεμφθákotos τοῦ τοιοῦτου φραγμοῦ καὶ πᾶσαν ἡμῶν ὑπόνοιαν ἐπίφοβον καὶ πονηρὰν ὑποτέμνοντος ἵκετό τις ἕτερος καὶ αὐτὸς πρὸς τοῦ βασιλέως [τοῦ Λέοντος] πεμφθεῖς, τὸν εἰς τοῦτο πεμφθέντα Πιτρωνᾶν σπουδαίως μεταπεμπόμενος καὶ τὴν φροντίδα πᾶσαν τῆς πόλεως εἰς ἑαυτὸν μετατιθεῖς· Λέων δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο πάσης τῆς περιχώρου προχειρισθεῖς στρατηγὸς καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν τῶν πρὸς μάχην εὐτρεπιζομένων πραγμάτων ἀναδεξάμενος. Ὡς καὶ ἔδοξε — τοῦ τείχους τὴν οἰκοδομὴν ἐξανύεσθαι· ἅμα γὰρ ἦκε καὶ μεθίστησιν εὐθύς τὸν δῆμον ἅπαντα τὸν εἰς τοῦτο τεταγμένον πρὸς τὸ τὰς χρειώδεις ὕλας τοῖς τεχνίταις ἐπικομίζειν. — Ἦδη μὲν οὖν πάλιν τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἦν ἐνεργῆ“ κτλ. Γεώργιος Μοναχὸς ἐν τοῖς βίοις τῶν νέων βασιλέων, κεφ. λ' (Hist. B. p. 557): „Τοῖς δὲ τοῦ Θεοῦ κρίμασιν ἀντεστράφη ὁ αὐτὸς Λέων ὁ Τριπολίτης [ὁ τῶν Σαρακηνῶν] καὶ ἀπῆλθεν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ταύτην ἐπολιόρκησε καὶ παρέλαβεν ἕνα τῶ στρατηγῶ αὐτῶν Λέοντι τῶ Χατζιλακίῳ ποιήσας πολλὴν σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν.“ Ἀνώνυμος Συνεχιστὴς (Hist. B. p. 226) ἐν τῇ Βασιλείᾳ Λέοντος αὐτοκράτορος, κεφ. κ': „αὐθόρμητος δὲ ὁ Τριπολίτης Θεοῦ τοῦτον ἀπελαύνοντος ἀντεστράφη καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καταλαβὼν ταύτην καὶ Λέοντα, τὸν ταύτης στρατηγόν, ᾧ ἦν ἐπώνυμον Κατζιλάκιος, κατασχὼν σφαγὴν πολλὴν καὶ χύσιν αἱμάτων εἰργάσατο.“ Ὁ Καμενιάτης δὲν ἀναφέρει τὸ τοῦ στρατηγοῦ (τῆς περιχώρου, αὐτῶν, δηλὸν δ' ὅτι τῶν Θεσσαλονικέων, ταύτης = τῶ Θεσσαλονίκης τοῦ ἐπιγράμματος) Λέοντος ἐπώνυμον, κατὰ τὸν Μ. Χ. Ἰωάννου, ἐμοὶ μὲν οὐ πιθανὰ λέγοντα, „διότι ἑλληνίζων δὲν θέλει νὰ ἀναφέρῃ βαρβαρικὰ ὀνόματα“· τὸ Χατζιλάκιος ἴσως κεῖται κατὰ σφάλμα τοῦ ἀντιγραφέως, ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἀναμνήσεως τοῦ Χατζῆς· τὸ δὲ Κατζιλάκιος ἦτοι κατὰ σφάλμα ἢ κατὰ παρενυμολογικὸν τινα σκοπὸν. Γεώργιος καὶ Ἀνώνυμος ἐποίησαν δευτερόκλιτον (-ιος) τὸ ὄνομα τὸ ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἐπιγράμματι τῆς Θεσσαλονίκης πρωτόκλιτον (-ης) ἐξηνηνεγμένον.

Τὸ ὄνομα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τὸ ἀποκρουσθὲν ἐν τῷ μαρμάρῳ ἦτο Νικολάον κατὰ τὸν Μ. Χ. Ἰωάννου τάδε παρατηρήσαντα: „ἂν δὲν ἀπατώμεθα, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπατριάρχευεν ὁ Νικόλαος“· ἐγὼ ἐν τῇ B. ph. W. ἐξέδωκα μὲν τὰ E..... (ἐ[π]ι.....) παρετήρησα δέ: „Dafs die Ergänzung richtig ist, beweist incert. contin. cap. κγ' (p. 228): ἐγέννησε δὲ Λέων Κωνσταντῖνον υἱὸν — ὃς ἐβαπτίσθη

ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Νικολάου πατριάρχου — ἀναδεξαμένων αὐτὸν — Ἀλεξάνδρου τοῦ αὐταδέλφου τοῦ βασιλέως κτλ.“ ὅρα νῦν περὶ τοῦ πατριάρχου τοῦ Μυστικοῦ ἐπιλεγομένου τὰ τοῦ Μ. Γεδεών ἐν Πατριαρχ. πιν. σελ. 295. Πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν γραμμάτων ΠΙΝΙΚΟΛΑΟΥΤΟΥ δὲν ἐπαρκεῖ, εἶναι ἀληθές, ὁ τόπος τοῦ ἀποκεκρουσμένου μέρους τοῦ δευτέρου τεμάχους. Τὸ πρὸ τῆς λέξεως ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ γράμματος λείψανον, καλῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Κεχαγιᾶ ἀποδεδομένον, δὲν εἶναι τοῦ γράμματος V ἀλλὰ τοῦ γράμματος T λείψανον, τὸ δὲ πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κεχαγιᾶ παραλειμμένον εἶναι τοῦ γράμματος Λ λείψανον· ἐπειδὴ δὲ ὁ λοιπὸς τόπος μόλις χωρεῖ 5 ἄλλα γράμματα, δηλὸν ὅτι τὸ μὲν Π ἔξεκρουσθῇ ἐν τῷ τέλει τοῦ πρώτου τεμάχους, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ δευτέρου γεγραμμένα ἔκειντο τὰ ΙΝΙΚΟΛΤ̃.

Τὸ ἐπίγραμμα εἶναι τὸ μόνον πάντων τῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐκδεδομένων ἐπιγραμμάτων μνημονεῦον πασῶν τοῦ Κράτους τῶν πρώτων ἀρχῶν, τῶν τε βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. Τὸ Ἐντόπιος ἴσως ἐρμηνευτέον ὡς ἐπώνυμον μᾶλλον ἢ ὡς ἐπίθετον τὴν πατρίδα δηλοῦν.

Ὁ κ. Δήμιτσας ἀνεδημοσίευσεν τὸ ἐπίγραμμα ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἐν τόμῳ Α'¹) σελ. 237 [scr. 537] καὶ ἀρ. 622 τὰδε προοιμισάμενος: „Ἀντίγραφον ταύτης πλημμελές, πεμφθέν μοι κατὰ τὸ 1879, ἐδημοσίευσεν τῷ 1880 ἐν τῷ Bul. Cor. Hel. (1880 Février p. 108—109). Ὁ δὲ τὸ ἀντίγραφον πέμψας μοι φίλος ἔγραφεν ὠρισμένως ὅτι ὁ λίθος — εὐρέθη ἐν τοῖς θεμελίοις τοῦ περὶ τὸ Βοσνὰκ χάνι κατεδαφισθέντος τείχους“· ἀγνοῶ ἂν ὁ φίλος ἔστειλεν ἐκ Θεσσαλονίκης τῷ Δήμιτσα ἀντίγραφον ἐκ τοῦ λίθου ἢ αὐτὸ τὸ φύλλον 380 (1879) τῆς ἐφημερίδος Ἐρμού· ὃ δὲ ἀσφαλῶς γινώσκω εἶναι τὸδε, ὅτι ἡ ἐν τῷ Bull. de Corr. Hell. ἔκδοσις εἶναι ἀπαράλλακτος ἢ ἔκδοσις τοῦ Πιάτσα (Ἐρμ. 380) μεθ' ἀπάντων τῶν σφαλμάτων καὶ μετὰ τῶν παρατηρήσεων· ὥστε ὁ φίλος εἰ μὴ ἔστειλε τῆς ἐφημερίδος τὸ φύλλον, ἔστειλε δ' ὅμως πάντως ἀντίγραφον τῆς ἐν τῷ φύλλῳ διατριβῆς τοῦ Πιάτσα. Παραέτηρησε δὲ καὶ τὰδε ὁ Δήμιτσας: „Τέταρτον — ἐδημοσιεύθη — ὑπὸ τοῦ Ν. Ι. Κεχαγιᾶ — μετὰ πανομοιότηπου, μετὰ πλείονος ἀκριβείας εἰλημμένου ἐκ τοῦ λίθου κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἀνεγράφη ἀνωτέρω“· ἀλλ' ἡ τοῦ Δήμιτσα ἀναγραφὴ ἐκ τοῦ 'πανομοιότηπου' τοῦ Κεχαγιᾶ εἶναι στρέβλωσις, ἀηδία δὲ συνεχόμενος μνημονεύω τὰδε μόνα: ω (ἀντὶ τῶν Ὡ)· Τ (ἀντὶ τῶν Ῥ)· ΕΠΙΕCΚΩ· ἀποκεκρουσμένου μέρους ἐδήλωσεν

1) Ἀπορῶ καὶ ἐγὼ μετ' ἄλλων ἀπορούντων διὰ τί ὁ συγγραφεὺς ὠρισε Α' τόμον (σελ. ε'—μ' καὶ 1—576), τοῦ λεγομένου Β' τόμου ὄντος κατὰ τὰς σελίδας (577—1000) συνεχείας.

ὁ Δήμιτσας δύο μόνον γράμματα χωροῦν· ἕτερον δὴθεν ἀποκεκρουσμένον μέρος προσέθηκεν ἐξ ἑαυτοῦ ἐν τέλει τοῦ δευτέρου στίχου, παρανοήσας τὸ παρὰ τῷ Κεχαγιᾶ κόσμημα· ἀνέγνω ἐ(πὶ τοῦ) οἰκουμενικοῦ (ὅπως παρὰ τῷ Πιάτσα κεῖται) ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου!, ὃ οὐδ' ἐν ταῖς παρατηρήσεσιν, ἐν αἷς πειρᾶται νὰ ἀνασκευάσῃ τὴν ἐν τῇ Ἑστίᾳ περὶ τῆς συμβασιλείας γνώμην τοῦ Λάμπρου, ἀνέγραψέ πον.

Ἐν τέλει καὶ ἐν παρόδῳ ὀφείλω χάριν τῶν χρωμένων τῇ Μακεδονίᾳ νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ ἐν αὐτῇ ἐν σελ. 558 καὶ ἀρ. 669 κατακεχωρισμένον ἐπίγραμμα (προδημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Δήμιτσα ἐν τῷ μνημονευθέντι τόπῳ τοῦ Bull. de Corr. Hell.), ἀρχόμενον „Ἡνορέης ὀλετήρα ὑπερφιάλου Βαβυλῶνος“ καὶ „εὐρεθὲν ποτε ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πύλης γεγραμμένον“ καὶ πεμφθὲν καὶ τοῦτο ἐκ Θεσσαλονίκης, οὐδέποτε οὐδαμῶς ἐγένετο τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίγραμμα. Νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν φυλλολογῶν τὴν Μακεδονίαν.

Thessalonike, 25. Nov. 1899.

P. N. Papageorgiu.